МОРСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ

«Термінологічне море»

ЗМІСТ

ВСТУП……3
РОЗДІЛ 1. ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ПРОШАРОК ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ МОВИ……5
1.1. Визначення терміна……5
1.2. Термінологія як система термінів……9
1.3. Морська термінологія як окрема функціональна підсистема мов…...11
Висновки до розділу 1……14
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНА НІМЕЦЬКА МОРСЬКА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ НОМІНАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ…….....16
2.1. Найменування понять морської сфери внутрішніми засобами німецької мови……16
2.1.1. Семантична деривація……...16
2.1.2. Деривація …….....18
2.1.3. Словоскладання…….....20
2.1.4. Словосполучення……...20
2.1.5. Абревіатура……21
2.2. Найменування понять морської сфери зовнішніми засобами німецької мови ……....21
2.3. Специфіка перекладу морської термінології у фахових текстах……..24
Висновки до розділу 2……27
ВИСНОВКИ……...29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..31
Анотація…..……35

ВСТУП

Інтерес до спеціальної лексики, в тому числі термінології, у сучасному мовознавстві зумовлений як підвищенням ролі науки і техніки в розвитку людства, так і зростанням ролі термінології в сучасних мовах. У лінгвістичній літературі наголошується на тому факті, що в результаті бурхливого зростання знань у наш час більше 90% нових слів, які з'явилися в сучасних мовах, представляє спеціальна лексика. Зростання числа термінів різних наук випереджає зростання кількості загальновживаних слів. Крім того, значна частина загальномовних процесів і явищ у термінології легше піддаються дослідженню, оскільки вони мають більш чіткий характер, зумовлений точністю самих термінів та їхніх міжсистемних зв'язків [14, с. 66].

Питаннями морської термінології стали займатися з часів перших морських подорожей. Виникала нагальна потреба найменування кожного предмета, кожного процесу, кожного явища і кожної людини, які будь-яким чином мали відношення до моря. Довгі роки в кожній мові відбувалися процеси, які змінюють його лексичний склад. Історія розвитку країн також грала в цьому велику роль. Можна сміливо стверджувати, що на початку 18 століття ця тема стала найбільш гострою в питанні визначення державного становища в умовах нестабільного світу. З тих пір морська термінологія стала грати одну з важливих ролей у житті держави.

Отже, формування та специфіка перекладу морської термінології, що зумовлена її активним функціонуванням, визначає **актуальність** нашої роботи.

Темою роботи є морська термінологія в її номінативному та перекладацькому аспектах.

Головна **мета** дослідження – виявити внутрішні та зовнішні засоби німецької мови для найменування понять, виокремити специфіку перекладу термінів морської тематики у фахових текстах.

Відповідно до мети, можна визначити **завдання** нашої роботи:

1) розкрити поняття “термін” та “термінологія”;

2) розглянути і встановити сутність найменування понять морської сфери внутрішніми та зовнішніми засобами німецької мови;

3) розкрити специфіку перекладу термінів морської тематики українською мовою.

Для вирішення задач, які були поставлені у роботі, використовувались такі **методи** дослідження:

- **метод зіставлення**, який дозволив порівняти спостереження, зроблені під час аналізу німецьких та українських матеріалів;
- **описовий метод**, за допомогою якого нами були з'ясовані структурні та функціональні особливості одиниць морської термінології
- **компонентний аналіз** для виявлення семантичних особливостей термінів;
- **метод суцільної вибірки** для відбору фактичного матеріалу.

Матеріалом дослідження послугували терміни морської тематики, відібрані методом суцільної виборки з фахових текстів та словників [45].

Структура дипломної роботи. Робота складається із вступу, першого теоретичного розділу та другого дослідницького, а також висновків, списку використаної літератури. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено тему, мету, завдання дослідження, а також висвітлено апробацію та публікацію. Також виділені предмет та об'єкт дослідження, зазначені методи дослідження, надано опис структури роботи. У першому розділі встановлено теоретичну базу дослідження, висвітлено поняття "термін" та "термінологія", а також подано характеристику морської термінології в цілому. Другий розділ присвячений структурним та семантичним характеристикам сучасної німецької морської термінології, подано найменування понять морської сфери внутрішніми та зовнішніми засобами німецької мови та специфіку перекладу термінів морської тематики українською мовою. У висновках даються відповіді на поставлені запитання та завдання, підсумовуються результати проведеної роботи й окреслюються перспективи подальших розвідок. Список використаної літератури налічує 46 джерел. Обсяг роботи складає 35 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ПРОШАРОК ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ МОВИ

1.1. Визначення терміна

Мова – основний засіб репрезентації професійних знань. Мовні одиниці покликані адекватно передавати сутність категорій і понять науки, техніки та інших сфер професійної діяльності. Змістовим ядром мови професійного спілкування є терміни. Сучасний стан науки дає змогу одержати сьогоднішнє визначення поняття “термін” [5, с. 18].

Незважаючи на те, що існують термінологічні школи і центри та дослідження в галузі термінознавства вже тривають понад вісімдесят років, ще й досі немає єдиного, всіма визнаного визначення терміна.

В.М. Лейчик вважає, що створення загальновизнаного визначення терміна взагалі неможливо, оскільки термін – приналежність та об’єкт низки наук, і кожна наука прагне виділити у терміні ознаки, вагомі з її позиції; тому, визначення терміна повинно відрізнятися від філософського або власне термінологічного [20, с. 135-144].

Т.Р. Кияк зазначає, що термін, як і всі інші мовні універсалії, важко піддається дефінуванню [8].

Ще однією з причин є те, що існують різні підходи до визначення терміна: лінгвістичний, логічний, семіотичний, комунікативний та когнітивний. Можемо навести думку О. Вюстера, який говорить про відмінності між методами дослідження, які використовують фахівці. Вони полягають в тому, що термінологи починають розгляд терміна з поняття, яке має бути точним і не залежить від свого найменування, а лексикологи починають з мовного вираження. Тому традиційно термінологи говорять про поняття, а лінгвісти про значення [3, с. 10].

Не менш важливою причиною є також різноманіття терміносистем, які знаходять своє відображення у значній кількості дефініцій терміна, що інколи

суперечать одна одній, але частіше доповнюють одна одну. Так, С.Д. Шелов пише, що “особливо важко провести одну лінію у трактуванні цього поняття на матеріалі різних наукових дисциплін і галузей знань. Можливо, саме тому поки що небагато досліджень декількох далеких одна від одної галузей знань, які б виходили з одних і тих самих теоретичних положень. Виникає небезпека існування окремих термінологічних теорій: “теорія математичної термінології”, “теорія економічної термінології” і т.д. [35, с. 152].

Дослідники також часто використовують робочі визначення терміна, які зазвичай є не повними, але відображають його основні властивості. Наприклад, Б.М. Головін та Р.Ю. Кобрін наводять сім визначень терміна [6, с. 18-19], а в працях В.П. Даниленко зустрічається двадцять визначень того ж поняття [9, с. 51-53].

На нашу думку, одне з найпростіших визначень терміна, надане мовознавцем М.С. Зарицьким: “Термін – мовний знак, що позначає поняття певної галузі знання – науки, техніки, мистецтва, політики.” Він також додає до своєї дефініції, що “терміном буває мовнословесна одиниця, слово або словосполучення (атом, атомне ядро). Терміном слугують також несловесні (невербальні) знаки – символи” [11, с. 43].

Термінологічна лексика складає суттєву частину словникового складу будь-якої розвиненої мови, але має притаманні їй особливості. Деякі лінгвісти розрізняють також наукову й технічну термінологію, які об’єднують терміном “фахова лексика” [37, с. 47].

У термінах закріплюються результати пізнавальної діяльності людини, а наявність термінології свідчить про завершальний етап наукового дослідження певного об’єкта. Терміни окремої галузі знання сприяють утворенню єдиного інформаційного простору, який забезпечує відповідний вид спілкування: економічний, політичний, науковий, технічний тощо.

Термінологія є показником наукового, соціально-економічного та культурного розвитку нації. Наприклад, право як регулятор правової поведінки тим ефективніше виконує свою роль, чим правильніше концептуально і

лінгвістично виражені його констатації, приписи, дозволи і заборони. Удосконалення системи права відбувається завжди паралельно з удосконаленням правничої термінології. Термін характеризується не лише стильовою співвіднесеністю, а й певною замкненістю в системі лексики на позначення понять якоїсь окресленої галузі знань [28, с. 7].

За допомогою терміна називають загальні поняття та категорії, ознаки (властивості) понять, а також операції (дії, відношення) у різних спеціальних сферах людських знань і видах діяльності.

Основна функція термінологічної лексики – номінативна, адже терміни називають спеціальні поняття з різних галузей людських знань. У цій функції вони завжди виступають у науковому, публіцистичному, професійно-виробничому та діловому стилях. Проте термінологічні слова можуть вживатися й поза цими стилями, адже їх досить часто використовують і в мові сучасної художньої літератури, в якій вони, крім свого прямого номінативного значення, набувають і додаткових значень, а також експресивного чи емоційного забарвлення. З номінативною функцією пов'язана і сигніфікативна. ЇЇ ще можна назвати функцією позначення або знаковою функцією. Термін називає поняття за допомогою мовних знаків, використовуючи їх різні види та різні засоби позначення, але з різним ступенем повноти, точності [21].

Значення термінів зафіксовано в спеціальних словниках, довідниках, і відповідно їх потрібно вживати лише в тій формі та в тому значенні, які подано у словниках.

Передача німецьких термінів українською мовою вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів німецькою мовою і знання термінології рідною мовою [12, с. 32].

Усі терміни за своєю будовою поділяються на [18, с. 19]:

1) прості, які складаються із одного слова: Technology [43, с. 410];

2) складні, які складаються з двох або більше слів і пишуться разом або через дефіс: Funktionsträger [43, с. 145], Dampfturbinen–Kraftwerke [43, с. 48], Schlüsselkomponent [43, с. 180], Umweltportfolio [43, с. 469];

3) терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: umweltorientierte Märkte [43, с. 449], refurbishedSystems [43, с. 316].

Беручи до уваги сферу використання, терміни поділяють на загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві [3, с. 60].

Загальнонауковими термінами послуговуються в усіх галузях знань, вони позначають логіко-філософські категорії, що мають пізнавальну (гносеологічну) універсальність, та нові категорії і поняття, які виникли внаслідок інформатизації науки і суспільства, інтеграційних процесів у різних галузях знань, наприклад: das System, das Modul, das Format, елемент, функція, система, структура.

Виникнення міжгалузевих термінів пов'язане з інтеграційними процесами у розвитку сучасної науки і появою міждисциплінарних комплексів. До цих термінів належать назви узагальнених, базових понять, спільних для певного комплексу наук або для більшості наук, які належать до цього комплексу. Ці поняття часто виступають основою для формування більш конкретних видових понять та термінів на їх позначення, наприклад: das Clipping, das Klick, das Yellow Book, das Red Book, дискурс.

Вузькоспеціальні терміни позначають специфічні категорії для кожної галузі поняття. У них відображується специфіка професійної діяльності (назви наукових дисциплін, галузей техніки, технології виробництва, найменування досліджуваних проблем), наприклад: statisch, der Indikator, die Session, die Ressource, рефлексія, лейбористи, односкладне речення, антонім.

Для вузькоспеціальних термінів характерна семантична конкретність та зазвичай однозначність.

До спеціальних термінів належать медичні, технічні, економічні, правничі, судово-психіатричні, фізичні, музичні та ін..

Класифікація фахових мов, яка запропонована Л. Хофманом, залишається однією з основних у типологічних спробах лінгвістів мовних фахових взаємодій.

Всю лексику фахових мов на семантичному рівні можна поділити на:

1) терміни певної галузі, які мають власну дефініцію;

2) міжгалузеві загальнонаукові термінологічні одиниці (у тому числі терміни суміжних наук);

3) напівтерміни або професіоналізми, до яких також можна віднести номенклатуру (особливі типи термінів, які співвідносяться з одиничними поняттями та актуалізують предметні зв'язки);

4) професійні жаргонізми [16, с. 203–208; 32, с. 99].

Сучасна мова науки і техніки висуває до термінів кілька вимог, найважливіші з них:

- термін має відповідати правилам та нормам відповідної мови; термін має бути системним;
- для терміна характерна дефінітивність (кожен термін співставляється з чітким окремим визначенням, яке орієнтує на відповідне поняття);
- терміну властива відносна незалежність від контексту;
- термін повинен бути точним;
- термін має бути коротким, хоча дана вимога часто вступає в протиріччя з вимогами точності, тобто повноти терміна;
- термін має прагнути до однозначності [15, с. 51].

Сукупність перелічених ознак у термінах, як показує практика, існує лише в ідеалі для невеликої кількості термінів. У дійсності ж та чи інша ознака або відсутня, або існує у послабленому стані. Звідси й випливають основні проблеми, пов'язані з перекладом термінології [22, с. 31].

Отже, термін – словосполучення або слово, що має дефініцію в певній сфері знань і залежно від використання поділяється на три види (загальнонаукові, міжгалузеві та вузькоспеціальні).

1.2. Термінологія як система термінів

Термінологія – це сукупність термінів, співвіднесених з професійною сферою діяльності (галуззю знання, техніки, управління, культури) та поєднаних

один з одним на понятійному, лексико-семантичному, граматичному рівнях та на рівні словотворення.

Термінологія – 1) розділ мовознавства, що вивчає терміни (у цьому значенні все частіше використовують слово термінознавство); 2) сукупність термінів певної мови або певної галузі. Наприклад, можемо говорити про англійську, польську, російську, українську та інші термінологію, а також про термінологію математичну, юридичну, хімічну, технічну тощо [34, с. 513].

Сукупність термінів конкретних галузей (галузеві термінології) називають терміносистемами або термінологічними системами.

Багато науковців таких, як Т. Шіппан, Й. Філіпек, Л. Хофман намагалися класифікувати термінологію, але найвдаліше, на нашу думку, це зробив В. Шмідт. Учений уважає, що термін – це фахове слово, яке має свою дефініцію. Слова "standardisierte" та "nichtstandardisierte Termini" означають уніфіковані та неуніфіковані терміни. Відповідно термін "Halbtermini" – це фахові некодифіковані слова й вирази, а також професіоналізми. Термін "Fachjargonismen" – це експресивно забарвлені слова та словосполучення, які відображають предмети та явища відповідної галузі знань [39, с. 20].

Л. Дрозд та В. Зайбіке визначають фахову мову як сукупність мовних засобів у певній сфері людської діяльності, що об’єднані конкретною метою, для якої характерна специфічна сфера стилю, яка відокремлює себе від інших стилів [36, с. 81].

Д. Мьон і Р. Пелка вважають фаховою мовою варіант загальновживаної мови, що слугує для пізнання та понятєвого визначення фахових об’єктів дослідження, їх розуміння, а отже, для специфічних комунікативних потреб фаху [23, с. 49].

Корпус німецької мови DWDS подає таке значення терміна “Terminologie”: “Вирази, які сформувалися у мові певної професійної чи фахової галузі” (переклад наш. – Є.В.). Найчастіше слово “Термінологія” сполучається з такими прикметниками: unverständliche (“нерозумілий”), verständliche (“зрозумілий”), wissenschaftlichen (“науковий”), а також з дієсловами – nennt (“називати”), heißt

(“означати”), bedient (“обслуговувати”), auszudrücken (“виражати”), beherrschen (“опановувати”) [45].

Отож, термін “термінологія" вживається в лінгвістичних працях для позначення всіх форм фахової комунікації в межах професійної галузі і яка тісно пов’язана з мовленнєвою діяльністю людини [3, с. 9].

Термінологія містить терміни, фахову лексику, синтаксичні та стилістичні конструкції, фонетичні та морфологічні засоби, а також є частиною загальновживаної мови [38].

Термінознавство – наука, що вивчає термінологію. Науковці О. Курило, І. Верхратський, О. Огоновський, І. Пулюй, В. Левицький займалися питаннями української термінології, адже доклали багато зусиль до вироблення фахової термінології з різних наукових і технічних ділянок, прагнули до того, щоб термінологія була "всеукраїнська і поєднувала елементи власне національного і міжнародного" [2].

Біля витоків творення німецької термінології стояли В. Фламіг, Л. Хофман, К.-Д. Бауман, Г.Ф. Флук, В. Фон Хан, Р. Пелька та Д. Мьон, які розробили теоретичні та методологічні засади дослідження цього напряму [23, с. 15].

Отже, термінологія – це засіб обміну знаннями та досвідом між спеціалістами у певній професійній сфері, а також співвідношення певної сфери знань з відповідною комунікативною галуззю.

1.3. Морська термінологія як окрема функціональна підсистема мов

Однією з найважливіших функцій будь-якої мови є функція фіксації і збереження всього комплексу знань і уявлень певного мовного товариства про світ. Результат осмислення світу колективною свідомістю зафіксовано в лексичному і фразеологічному складі мови, що утворює національну мовну картину світу [26, с. 107].

Знання про світ містяться в мові науки. Базис мови кожної науки складає термінологія, що використовується цією наукою (тобто сукупність позначень наукових понять і категорій, якими оперує певна наука чи сфера виробництва).

Морська термінологія – це самостійна галузева терміносистема, яка на сьогоднішній день активно формується, постійно поповнюючись новими термінами.

Вона містить в собі кілька підсистем, що обслуговують морську справу (наприклад, такі її компоненти: кораблеводіння (судоводіння (der Kapitän, das Deck, навігація, лоція, кіль)), судноремонт (der Bord, бізань), судноплавство (der Sturm, хвилелом), портову мережу (der Hafen, морський бриз), суднобудування (der Barge, форштевень, клюз), електромеханічне устаткування (das Deadweight, шпація), супутні комп'ютерні технології (die Messe, девіація)).

Дана термінологія виявляє загальні закономірності мови, особливості словотворення, що властиві певному народові на певній стадії мислення.

Морська термінологія є складовою і невід'ємною частиною лексичної системи мови. Вона формувалася на власній мовній основі за загальномовними словотворчими моделями. До морської термінологічної лексики належать слова і словосполучення, використовувані для точного, максимально несуперечливого визначення понять, які становлять специфіку морської галузі [25, с. 254].

В кожній мові лексичний склад морської справи отримує форму вираження через формування національних термінологій рідною мовою носіїв цієї мови. Національне мовне оформлення не стосується змістовної сторони наукової картини світу, а лише пристосовує універсальні знання до потреб конкретного мовного товариства. Наукова картина світу, що проявляється через національну мову, допомагає зрозуміти національний напрям думок, віддзеркалює менталітет нації [26, с. 1].

Термін – мовна одиниця, що має інші ознаки, ніж у загальновживаних словах. Кожний термін належить до певної термінології, де набуває свого власного термінологічного значення, а поза межами своєї терміносистеми може мати зовсім інше значення. Саме тому, одна з особливостей терміна –

системність. Наприклад, термін в морській сфері "циркуляція судна" ("траєкторія центру ваги судна під час перекладання стерна на деякий кут і утриманні його в цьому положенні") істотно відрізняється від загальновживаного слова "циркуляція".

Терміни нейтральні, тобто не мають експресивно-емоційного забарвлення.

Тенденція до однозначності в межах своєї терміносистеми є важливою ознакою. Кожний термін має дефініцію, яка чітко окреслює, обмежує його значення [29, с. 10]. Наприклад, термін "штурвал" ("das Steuerrad") має значення "пристрій для керування транспортним засобом".

Однак досягти такої тенденції не завжди вдається, адже деякі терміни є багатозначними, тобто мають два або більше значення. Наприклад, термін "камбуз" ("die Kombüse") в морській терміносистемі має два значення "кухня" та "чавунна або залізна піч із казаном".

Отже, терміни відрізняються від загальновживаних слів за декількома ознаками.

Термінологія морської справи має особливу специфіку, адже надає можливість висновувати про особливості національної образності, що є одним із проявів національного менталітету. Вибір одиниці номінації на різних етапах становлення морської лексики значною мірою визначається особливостями мислення та світогляду носіїв мови, приналежністю до національної культури народу. Формування національної терміносистеми морської справи відбувалось через створення нових термінів, запозичення лексем, використання загальнонаукових термінів, спеціальних найменувань з інших галузевих терміносистем чи слів загального вжитку [26, с. 3].

На сьогодніщній день під час бурхливого розвитку морської фахової мови базою для визначення кількості та складу аналізованих тематичних груп слугують словники морських термінів, енциклопедичні видання, також тексти підручників, навчальних посібників для студентів ВНЗ, які готують фахівців морського профілю, адже структура даної галузевої термінології відповідає структурі категорійно-поняттєвого апарату науки.

У процесі розвитку морської термінології змінюється якісний і кількісний склад морських термінів-словосполучень, які утворюються внаслідок поєднання в одне ціле кількох слів, що виражають певне термінологічне поняття, “мають власну дефініцію, позбавлені емоційно-експресивної конотації” [11, с. 71] і “здатні з найбільшою повнотою відобразити необхідні відмітні риси поняття, яке називається” [9, с. 132].

Отже, морська термінологія як одна з функціональних підсистем є мовною моделлю морської справи та становить значну частину лексичного складу мови.

Висновки до розділу 1

Бурхливий розвиток науки супроводжується появою нових слів для позначення досліджуваних об'єктів. Прогрес у техніці, культурі, мистецтві призводить до виникнення спеціальних слів, проте не кожне спеціальне слово – це термін і не будь-яка сукупність цих слів – термінологія.

Термін – це слово або словосполучення, закріплене у професійній діяльності та яке використовується за певних умов. Терміном можна назвати основний понятійний елемент мови, який використовується для спеціальних цілей. Сукупність термінів, що обслуговують певну галузь знань, пов’язаних із системою понять, становить термінологія.

Термінологія є невід`ємною складовою лексичного фонду кожної мови та спрямована на інтелектуалізацію мовних засобів; відіграє важливу роль при комунікації людей, слугує інструментом оволодіння специфікою певної галузі науки чи техніки.

Термінологія – частина наукового апарату, що дає можливість пізнати закономірності дослідного процесу та визначити канали взаємодії з іншими елементами певній галузі науки.

Із зазначеного вище можна дійти висновку про те, що термінологія:

1) становить складну і багатосторонню систему;
2) є складовою частиною сучасних мов;

3) її базою є загальновживана мова;

4) виступає засобом професійного спілкування спеціалістів та передачі інформації;

5) її основою є терміни;

6) має зв'язок з певною галуззю професійної діяльності.

Таким чином, термін – це слово або словосполучення з історично умотивованим чи умовно закріпленим значення, що відображає дане поняття у спеціалізованій сфері знань чи виробництва. Термінологія містить в собі сукупність термінів як лексичних засобів найменування. Терміни потрібно вживати лише зі значенням зазначеним у словнику (можуть мати кілька значень).

Термінологічні поля рухливі, відкриті; постійно відбувається розширення їх меж. Професійне спілкування в будь-якій галузі неможливе без термінології. Термінологія – головне джерело поповнення лексичного запасу високорозвинених сучасних мов, універсальний засіб зберігання, передавання та оброблення інформації у різних галузях людської діяльності, не винятком є і морська сфера.

Таким чином, морська термінологія інтенсивно розширюється і оновлюється.

РОЗДІЛ 2
СУЧАСНА НІМЕЦЬКА МОРСЬКА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ НОМІНАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

2.1. Найменування понять морської сфери внутрішніми засобами німецької мови

Структурні особливості будь-якої фахової мови – особливий фактор під час вивчення, систематизації та використання її термінологічних одиниць. Структура терміна пов’язана з його семантикою, а точніше семантика термінологічної одиниці частіше, ніж в загальновживаній лексиці, формально виражається структурними особливостями терміна [33, с. 150].

Термінна номінація, тобто “процес найменування спеціальних понять науки і техніки” [44, с. 160], є цілеспрямованим творчим процесом. Утворення термінів відбувається свідомо, з прагненням до чіткої системи. Терміни виникають у професійному середовищі і вживаються лише в термінній функції. “Для створення нового слова можуть бути використані різні мовні засоби, а вибір оптимального способу номінації – складний процес, він визначається об’єктивними і суб’єктивними моментами, зовнішніми і внутрішніми факторами” [24, с. 160 -12].

Найменування понять морської сфери може відбуватися за рахунок внутрішніх та зовнішніх засобів. До зовнішніх засобів належать запозичення, калькування, а до внутрішніх – засобів належать семантична деривація, конверсія, префіксація, суфіксація, словосполучення, словоскладання та абревіатура.

2.1.1. Семантична деривація. Розвинені мови активно залучають внутрішні механізми термінологічної номінації для позначення нових понять і поповнення термінологічної лексики, серед яких семантична деривація є одним із найбільш продуктивних.

До семантичної деривації у термінології належать такі способи семантичних перетворень: термінологізація, метафоризація, метонімізація, розширення і спеціалізація (звуження) значення загальновживаного слова, міжсистемні запозичення термінів (ретермінологізація) [27, с. 75].

Такий спосіб утворення термінів дає можливість реагувати на інтенсивний розвиток морської галузі. Процес метафоризації, що спостерігається у морській терміносистемі, має глибоке внутрішнє обгрунтування у сфері галузевої лексики, оскільки вона з'являється та розвивається за нормами загальнолітературної мови, хоча й залежить від системи понять, що відбиває.

Під час становлення морської терміносистеми відбувається семантичне переосмислення в основному назв конкретних понять чи звуження, спеціалізація значення слів (метафоризація загальновживаних лексичних одиниць). Багато прикладів термінологізації побутової лексики: (кожух вентиляційний, горловина (отвір у палубі, горловині), дудка морська); соматичної лексики (ребро, коліно фарватеру, око бурі) та зоонімічної лексики (кішка (якір), крило, жало), В німецькій мові такий засіб найменування понять саме в німецькій термінології широко використовується: das Auge – люверс, die Flasche – балон для газу, das Ende – кінець канату.

У результаті метафоризації технічного терміна щогла, який позначає “висотну споруду (стовп, тичка, металева або залізобетонна конструкція), що має різне технічне призначення (для підвішування ліній електропередач або сигналізації, установлення радіоантен)” виник морський термін “високий стовп, вертикальна або похила конструкція на судні, призначена для встановлення вітрил, підняття прапора, влаштування спостережних пунктів” [38].

У морській терміносистемі зафіксовані терміни, утворені на основі метонімічного перенесення: дія – її місце (das Exportland – країна-експортер); процес чи дія – явище (der Einfuhrstrom – потік імпорту; припливні коливання рівня – коливання); ціле – частина (миля – морська миля).

Морській термінології властива полісемія. Наприклад, термін die Einstellung має декілька значень: 1) зачислення (прийняття) на роботу, найм

(робочих); 2) припинення (напр. роботи), призупинення (напр. роботи двигуна); 3) встановлення, регулювання, настроювання; rollen є багатозначним терміном: 1) рулювати; 2) хитатися; 3) обертатися.

В українській мові буксир1 – самохідне судно, призначене для пересування несамохідних плавних засобів; буксир2 – трос, канат для буксирування одним судном чи машиною іншого судна або машини.

Омонімія також властива морській термінології. Наприклад, бухта1 – невелика затока, відокремлена від моря або іншого основного водного басейну мисами чи островами; має специфічний гідрометеорологічний режим (з нім. bucht – гнути, згинати); бухта2 – трос, викладений кругами, циліндрами або вісімками (з гол. bocht – вигин); а також омоніми, які виникли в результаті розпаду полісемії (напр., морський термін перо руля (частина керма корабля, яка забезпечує створення поперечної сили і моменту для управління кораблем на ходу), перо (знаряддя для писання) мотивується давно відомим словом перо (гусяче)) [1, с. 12].

2.1.2. Деривація. Німецька морська термінологія представлена серед іншого і простими однокореневими термінами, похідними або афіксальними термінами (дериватами), складними термінами, або термінологічними композитами, термінологічними сполученнями та абревіатурами [17, с. 15].

Німецькій морській термінології притаманна конверсія. Конверсію визначають як такий вид словотворення, за якого нові слова виникають без зміни основної форми вихідного слова, а саме без додавання або зміни будь-яких морфем [3, с. 11].

Наприклад, дієслово segeln (плавати під вітрилами, переміщатися за допомогою вітрильного судна) утворюється від однокореневого іменника - das Segel (вітрило). Враховуючи контекст лексема segeln може означати:

- переміщення вперед за допомогою вітрила та сили вітру;
- переміщення у воді на вітрильному судні;
- керування вітрильним судном [45].

В німецькій морській терміносистемі є дієслова, утворені від назв весел, суден або інших пристроїв, за допомогою яких людина пересувається по воді. Наприклад, нім. rudern (занурювати весло у воду, проштовхувати його крізь воду та знову підіймати на поверхню) утворюється від das Ruder (весло), skullen (гребти парними веслами) - das Skull (парне, кормове весло) [45].

Морфологічна деривація представлена афіксацією (додавання до основи слова суфікса та префікса і в результаті чого утворюється нова одиниця мови).

Терміни німецької морської термінології утворюються найчастіше за допомогою таких префіксів:

- ab- (der Abwind – катабатичний вітер [46, с. 12]);
- an- (der Anwuchs – обростання підводної частини судна [46, с. 15]);
- auf- (die Aufkimmung – скула (днища судна) [46, с. 16];
- aus- (der Ausleger – брандвахта [46, с. 17]);
- be-, bei- (das Beischiff – ескортне судно [46, с. 21]);
- ge- (Gezeiten – прилив або відлив [46, с. 83]);
- ver- (die Vermessung – тоннаж [46, с. 368]);
- vor- (das Vorschiff – носова частина судна [46, с. 373]);
- unter- (das Unterliek – нижній ліктрос [46, с. 354]);
- über- (die Überliegezeit – час стоянки судна в порту [46, с. 17]);
- ein- (die Einheitskleidung – уніформа [46, с. 43]) [29, с. 17].

Типовими суфіксами для німецької морської терміноситеми є:

1) –ung, типовий для іменників жіночого роду в німецькій мові та зазвичай позначає дію, процес (die Charterung – фрахтування, оренда судна);

2) –er, типовий для іменників чоловічого роду в німецькій мові (der Küstentanker – каботажний танкер; der Kreuzer – крейсер;

3) –tion (die Koppelnavigation – навігація за методом вирахування шляху) [29, с. 18].

В терміносистемі наявні також деривати, утворені префіксально-суфіксальним шляхом [7, с. 141]. Проте, саме в німецькій морській термінології

виявлено лише декілька термінів, утворених таким способом. Наприклад, die Befeuerung – освітлення; der Gefreiter – старший матрос.

Отже, проаналізувавши наведені приклади, можна дійти висновку, що для німецької морської терміносистеми характерні такі способи морфологічного термінотворення, як конверсія, префіксація, суфіксація та префіксально-суфіксальне творення та майже зовсім не притаманний префіксально-суфіксальний.

2.1.3. Словоскладання. За визначенням В.А. Виноградова, словоскладання– спосіб словотвору, що полягає у морфологічному з'єднанні двох або більше коренів (основ), в результаті чого утворюється складне слово, або композит [41, с. 469].

Найбільш розповсюдженим видом складного терміна у німецькій морській термінології є двокомпонентні терміни. Наприклад, der Doppelboden – подвійне дно; der Fahrensmann – моряк; der Kettenkasten – цепний ящик; das Linienschiff – лінійний корабель; der Motorenhelfer – помічник моториста.

Трикомпонентні терміни також наявні в німецькій морській термінології: der Luftdruckmesser – барометр; der Außenbordskameraden – підводний зовнішній борт; die Containerladebrücken – контейнерні містки; die Radarleitzentrale – радіолокаційний пост; die Schiffahrtskunde – штурманська справа; der Schiffsbetrieboffizier – офіцер з експлуатації судна [29, с. 19].

Отже, словоскладання є продуктивним засобом словотвору як у сучасній німецькій мові в цілому, так і німецькій морській термінології зокрема, адже такий спосіб сприяє конкретизації поняття та більш точному його відтворенню.

2.1.4. Словосполучення. Термінологічні сполучення – синтаксична конструкція з двох чи більше слів, поєднаних підрядним граматичним зв'язком, що відрізняється від складного терміна розділовим написанням.

Термінологічні сполучення є результатом перетворення звичайних вільних словосполучень в складні "еквіваленти" слів та характеризуються стійкістю або цілісністю номінації, що зумовлено їх функцією найменування одного поняття [7, с. 141].

Наприклад, Äußerste Kraft – аварійний хід, повний хід вперед (переносне значення), grüne See – накат хвилі на палубу, der blanke Hans – Північне море, Erste Offizier – старший помічник капітана, Hein Seemann – морехід.

Синтаксичні (вільні) словосполучення – це словосполучення, що позначають єдине складне поняття, у якому кожне слово не має суворої закріпленості з іншим словом: Hein Holzwurm – судовий тесля, der Holzwurm – червиця (переносне значення).

Отже, термінологічні сполучення посідають значне місце серед лексики німецької морської термінології, адже поза межами професійного вживання такі словосполучення можуть втрачати стійкість і не сприйматися як цілісна мовна одиниця.

2.1.5. Абревіатура. Скорочення – спосіб словотвору, зміст якого полягає у відсіканні частини основи, що або збігається зі словом, або являє собою словосполучення, об'єднане загальним сенсом [46, с. 125].

В німецькій морській терміносистемі є достатня кількість термінів, утворених саме таким способом. Наприклад, ASC (Anti-Slip Control) – автоматика запобігання буксуванню; A.B. від англ. able bodied – матрос, DSC - Digitaler Selektivruf – ЦВВ (цифровий вибірковий виклик); E.M.P.A. – Асоціація морських лоцманів Європи; EPS – скорочення від «effektive Pferdestärken» - ефективні кінські сили [9, с. 5-75].

Отже, велика кількість найменувань понять німецької морської термінологія утворена за допомогою такого внутрішнього засоба, як абревіатера.

2.2. Найменування понять морської сфери зовнішніми засобами німецької мови

Словниковий склад будь-якої мови – це відкрита, динамічна система лексичних одиниць, різнопланових за джерелами і часом формування [32, с. 174]. Термінологія як підсистема лексичної системи неоднорідна щодо походження.

“Практично ні одна природна мова при творенні термінів не може обійтися своїми власними ресурсами, тому термінологія багатьох галузей знань різних мов послуговується лексичними та словотворчими засобами високорозвинутих літературних мов” [30, с. 6].

Низка термінів морської термінології з'явилася внаслідок калькування та запозичення.

“Запозичення – це елементи чужої мови (слова, словотворчі афікси, синтаксичні конструкції тощо), перенесені з однієї мови в іншу в результаті мовних контактів” [42, с. 304].

У лексичному складі значну роль відіграє велика кількість запозичень, що потрапили в морську лексику через посередництво інших мов внаслідок діяльності моряків: через міжнародні контакти, торгівлю, суднобудування, кораблеводіння, виконання аварійно-рятувальних робіт на воді. Причиною виникнення нової термінологічної лексики було не лише створенням флоту, але і його модернізація.

Основу морської термінології становлять запозичення з низки європейських мов. Англійська мова – мова світового спілкування. Найголовнішим фактором є те, що саме ця мова залишається мовою міжнародного спілкування у сфері мореплавства, через що має значний вплив на розвиток морської терміносистеми загалом. Наприклад, Lloyd’s Register of Shipping – Судохідний реєстр Ллойда; Motorschiff – дизельне судно.

Це прослідковується також і при утворенні абревіатур, наприклад, АТА з англ. actual time of arrival – фактичний час прибуття; С.О. з англ. Commanding Officer – командир судна.

Протягом свого становлення морська термінологія зазнала впливів латинської, грецької і скандинавських мов. Щодо термінології на позначення морських кліматичних явищ, то вона показує значне розмаїття запозичень в морській лексиці: шторм – der Sturm – lat. Turma; погода – das Wetter – schwed. Väder.

Термінологія норманів-варягів, згодом норвежців, шведів і датчан залишила, наприклад, в українській мові назви ботя (від ст. норд. biti), щогла (від ст. норд. sigla), якір – (з грец. 'ancyra' через ст. швед. 'ankari') – der Anker, буса (назва воєнного судна — bussa) [19, с.281].

З XVIII ст. запозичення з голландської мови складають найчисельніший пласт запозичень у складі морської термінології. Наприклад: Верф "місце, де будують чи ремонтують кораблі" – з гол. 'werf' – die Werft; Камбуз "корабельна кухня" – з гол. 'kombuis' – "відгороджена комірка з припасами" – die Kombüse; Кубрик "житлове приміщення на судні для команди" – з гол. 'koebrug' – Kubrick; Гальюн "різьблена прикраса на носі судна; корабельна вбиральня" – з гол. 'galjoen' – "передня частина, ніс корабля" – der Abort [19, с.281].

У морській термінології наявна велика кількість запозичень з нідерландської мови, наприклад, ахтерштевень – der Achtersteven – нідерл. Achtersteven; ватерлінія – die Wasserlinie – нідерл. Waterlinie; клюз – die Klüse – нідерл. Kluis; кофердам – der Kofferdamm – нідерл. Kofferdam [45].

За посередництвом таких мов як англійська і французька, лексика німецької мови морської тематики також збагатилася на запозичення [19, с. 282]: англ. Deadweight – das Deadweight – дедвейт; фр. Tonnage – die Tonnage – тоннаж; фр. Cabotage – der Kabotage – каботаж [29, с. 7].

Латинська, італійська, шведська мови також вплинули на розвиток морської термінології, наприклад, ілюмінатор – der Illuminator – лат. Illuminator; канонерка – Kanonenboot – італ. Cannone; фарватер – die Rinne – швед. Rinna.

Вплив різних європейських мов прослідковується на позначенні посад на судні.

Лексеми як “лоцман” та “боцман” сформувалися за допомогою нідерландської та скандинавської мов – der Lotsmann та der Bootsmann запозичені від нід. Loodsman та сканд. Beit + нід. Mann.

Латинська мова відіграла значну роль у творенні термінів на позначення таких посад, наприклад, капітан – der Kapitän, що походить від лат. Capitaneus, та механік – der Mechaniker – лат. Mechanica.

Англійська та французька мови впливала на формування слова “донкерман” – der Pumpenmaschinist, у якому частина “pumpen” походить від англ. Pump, а друга частина слова від фр. Machiniste [29, с. 8].

На сьогоднішній день німецька морська термінологія інтенсивно розвивається, постійно поповнюючись новими термінами.

Отже, дослідивши особливості запозичень лексем у морській термінології, ми дійшли висновку, що німецька, а також низка інших мов багаті на слова, що потрапили туди за посередництвом різних європейських мов. Серед основних мов, що вплинули на німецьку мову, є нідерландська та голландська мови. Німецька морська термінологія формувалася під впливом інших мов, що належать до романо-германської групи, а саме: італійська, латинська, французька, шведська, скандинавська мови. Англійська мова – мова, що має і на сьогодення значний вплив на формування німецької морської термінології, адже в досліджуваній мові існує велика кількість англіцизмів, приклади яких наведено у роботі.

2.3. Специфіка перекладу морської термінології у фахових текстах

Переклад – максимально точне відтворення оригінального терміна засобами іншої мови за умови збереження змісту й стилю. Така єдність відтворюється на іншій мовній основі. І вже через це перетворюється на нову єдність, властиву мові перекладу. Для повної передачі поняття оригіналу слід не лише знаходити в мові перекладу адекватні терміни та відповідні лексичні одиниці, але й відбирати необхідні граматичні форми й стилістичні чинники [16, с. 106].

Процес перекладу терміна визначають два етапи:

1. З’ясування значення терміна (у контексті).

2. Переклад значення рідною мовою [13, с. 336].

Головний прийом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту (лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова).

Терміни, які мають еквіваленти, відіграють важливу роль при перекладі. Необхідно вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові і розширювати знання термінів-еквівалентів [13, с. 341].

Перекладачеві інколи доводиться самостійно створювати еквівалентні терміни мовою перекладу, причому основна проблема, яку доводиться розв'язувати, – утворення неологізмів, що становлять велику частину всієї лексики у перекладах фахових текстів.

Одним із найпростіших прийомів перекладу терміна є прийом транскодування (основний тип лексичних трансформацій, при застосуванні якого відтворюється звукова форма іншомовного слова за допомогою букв мови перекладу). Застосування саме цього способу перекладу є доречним, бо найчастіше терміни не мають відповідників в українській мовах, і не можуть бути перекладені адекватно, що зумовлює появу транскрибованих термінів, які згодом стають сталими у мові реципієнта [19, с. 55].

Наприклад, штевень – der Steven; кофердам – der Kofferdam; бушприт – das Bugspriet; кат – das Cat; кіль – der Kiel; лоцман – der Lotsmann.

Оскільки при транскодуванні слово має одне значення, то такий спосіб перекладу доцільно застосовувати, коли в мові перекладу необхідно створити чітко однозначний термін [4, с. 136].

Терміни також підлягають іншому лексичному способу перекладу – калькуванню – передачі комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу [16, с. 104].

Використання цього способу можна прослідити у таких лексемах як Stückgut – штучний вантаж, Lasten – вантажі, у словосполученнях: maximale Traglast – максимальна вантажопідйомність, das Eigengewicht – власна маса, der Schwerpunkt – центр ваги, die Schiffsstabilität – стійкість судна.

До можливих способів перекладу морських термінів також відноситься експлікація (описовий переклад). Описовий переклад – це лексико-граматична трансформація; даний прийом доречний в тому випадку, коли лексична одиниця

вихідної мови замінюється словосполученням, яке пояснює цю одиницю на мові перекладу.

Термін Zylindergewippte Bordkrane – CBW відтворюється за допомогою даного способу перекладу Бортові крани з механізмом зміни вильоту стріли з гідроциліндром – CBW. Але якщо в словнику відсутній точний еквівалент терміна, або застосування всіх вищезазначених способів є недоречним, можливими є інші прийоми перекладу на лексико-семантичному та лексико-граматичному рівнях [44], до яких відносять конкретизацію та генералізацію.

Під конкретизацією розуміють відтворення, при якому одиниця більш широкого конкретологічного змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту, наприклад, der Arrimeur – в МП поняття конкретизується, саме тому значення даного терміна – портовий вантажник.

При перекладі термінів також можливим є застосування прийому генералізації, який має місце в тих випадках, коли міра інформаційної упорядкованості вихідної одиниці вища за міру упорядкованості одиниці, що відповідає їй за змістом в мові перекладу [44]. Наприклад, термін морської галузі der Lamaneur – в МП матрос (хоча в МО це береговий матрос).

Також можна перекладати терміни, скориставшись прийомами компресії (більш компактне викладення думок завдяки випущенню зайвих елементів та позамовного контексту: перехід від одного виду зношення до другого) (наприклад, подвійне узгодження die Verbreitung und der Gebrauch – використання; субстантивовані інфінітиви das Ausfüllen (eines Formulars) – заповнення (формуляру)) та інверсії (зворотній порядок слів, для привернення уваги до конкретних елементів, наприклад, Eine maximale Traglast von 124 Tonnen hat der Hafenmobilkrane).

Отже, перекладач повинен пам’ятати, що перекладений термін має адекватно звучати у мові перекладу за допомогою різних способів перекладу (експлікація, калькування, генералізація та конкретизація, інверсія та конверсія, транкрибування), тобто відтворення має відбуватися за рахунок єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови.

Висновки до розділу 2

Логіко-понятійна співвіднесеність морських термінів, їх взаємодія і взаємозалежність дозволяють розглядати німецьку морську термінологію як цілісну термінологічну систему, всередині якої виділяються термінологічні поля: це різні види суден, типи транспортних засобів, що перевозять конкретні вантажі, система портів, назва посад тощо. Термінологічні поля рухливі, відкриті; постійно відбувається розширення їх меж. Таким чином, німецька морська термінологія інтенсивно розширюється і оновлюється.

Таким чином ми дійшли висновку, дослідивши особливості лексем у морській термінології, що німецька мова багата на слова, що потрапили туди за посередництвом різних європейських мов. Німецька морська термінологія формувалася під впливом інших мов, що належать до романо-германської групи, а саме: англійська, італійська, латинська, французька, шведська, скандинавська мови.

Через активне використання морської термінології у спілкуванні виникла проблема у її перекладі з німецької мови, адже саме англійська – мова світового спілкування. Так склалось історично, що саме Англія здобула лідируючі позиції на світовому морському ринку (у тому числі у морській торгівлі та морському страхуванні). Найголовнішим фактором є те, що англійська мова залишається мовою міжнародного спілкування у сфері мореплавства. Саме тому англійська мова мала і має значний вплив на розвиток морської терміносистеми загалом.

Для запобігання помилок при перекладі необхідно детально вивчити галузь, до якої належать ці терміни. З метою відтворення одиниці вихідної мови на мову перекладу застосовуються різноманітні способи перекладу, такі як переклад з використанням лексичного еквіваленту, форма якого не пов’язана з формою терміна ПМ, або створений шляхом транскрибування або транслітерації, є результатом дослівного перекладу, описового перекладу, прийому генералізації чи конкретизації. Вибір конкретного варіанту для передачі

лексичної одиниці у перекладі визначається її актуальним значенням у оригіналі та контекстом відповідного виразу у тексті перекладу. З-поміж варіантних відповідників вибирається те поняття, яке передає актуальне значення вихідної одиниці повніше та компактніше, при цьому не суперечить контекстові у тексті перекладу та нормам вживання слів у текстах відповідного типу.

Отже, можна зробити висновок про те, що утворення морської термінології німецької мови відбувалося за допомогою семантичної деривації, абревіатур, префіксації, афіксації, конверсії, словоскладання, словосполучення, калькування та запозичення слів з інших мов. Словоскладання і термінологічні словосполучення є продуктивними способами термінотворення, які збагачують німецьку морську лексику.

Переклад термінів вимагає знання тієї сфери знань, якої стосується переклад. Перекладачеві необхідно розуміти зміст термінів мовою оригіналу і знання термінології мовою перекладу, адже текст повинен бути адекватним, точним та чітким. Під час перекладу виникає проблема відтворення термінології, саме тому існує декілька способів перекладу: експлікація, калькування, генералізація та конкретизація, інверсія та конверсія, транкрибування.

ВИСНОВКИ

У сучасному світі термінологія відіграє важливу роль в професійній комунікації людей, будучи джерелом отримання і передачі наукової інформації, а також інструментом освоєння спеціальності. Термінологія є частиною наукового апарату, дає можливість пізнати закономірності дослідного процесу, визначити канали взаємодії з іншими елементами певній галузі науки.

Логіко-понятійна співвіднесеність морських термінів, їх взаємодія і взаємозалежність дозволяють розглядати англійську морську термінологію як цілісну термінологічну систему, всередині якої виділяються термінологічні поля: це різні види суден, типи транспортних засобів, що перевозять конкретні вантажі, система портів, назва посад. Термінологічні поля рухливі, відкриті; постійно відбувається розширення їх меж. Таким чином, німецька морська термінологія інтенсивно розширюється і оновлюється.

У ході дослідження було встановлено, що за період свого становлення морська термінологія зазнала впливів грецької, латинської і скандинавських мов. З XVIII ст. пріоритет належить голландським запозиченням. Німецька мова багата на нідерландські запозичення у морській термінології. За посередництвом таких мов як англійська і французька, лексика німецької мови морської тематики також збагатилася на запозичення.

Через активне використання морської термінології у спілкуванні виникла проблема у її перекладі з німецької мови, адже саме англійська – мова світового спілкування. Так склалось історично, що саме Англія здобула лідируючі позиції на світовому морському ринку (у тому числі у морській торгівлі та морському страхуванні). Найголовнішим фактором є те, що англійська мова залишається мовою міжнародного спілкування у сфері мореплавства. Саме тому англійська мова мала і має значний вплив на розвиток морської терміносистеми загалом. Проте, необхідно розвивати та вивчати і німецьку морську термінологію, адже в майбутньому, можливо, саме досліджувана мова буде домінуючою.

Ціла низка запозичень, що проникають в німецьку морську термінологію в конкретні історичні періоди розвитку людського суспільства, свідчать про тісну співпрацю фахівців усього світу в галузі морської діяльності. Вони мають важливе значення при формуванні та становленні сучасної німецької та міжнародної морської термінології.

Лексику будь-якої мови можна розглядати як систему систем, або як всеосяжну систему, що складається з низки дрібніших підсистем. Такими є загальновживана та морська мови. На відміну від загальної, морська лексика не має загального вживання і зрозуміла лише тим, хто зайнятий у тій самій галузі, оскільки вона належить окремим підмовам. Загальна лексика не має обмежень у сфері застосування. Вона може використовуватися у будь-якій галузі, і морська підмова не є виключенням. Морська мова виконує номінативну функцію, завдяки якій відбувається поповнення словникового складу літературної мови.

Німецька морська термінологія представлена простими однокореневими термінами, афіксальними термінами (дериватами), складними термінами, або термінологічними композитами, термінологічними сполученнями та абревіатурами, що є внутрішніми засобами найменування понять,а до зовнішніх належать запозичення, калькування.

При перекладі морської термінології важливо адекватно відтворити терміни цієї галузі, спираючись на теоретичний та практичний доробок дослідників у цій галузі. Основним способам перекладу термінів є переклад еквівалентом, а якщо його немає, то можна використовувати транскрибування, калькування, генералізацію чи конкретизацію, дослівний та описовий переклади.

Перспективу подальших розвідок убачаємо у вивченні семантичної специфіки та лексикографічному опрацюванні окремих морських термінів для створення сучасних морських термінологічних словників, довідників та енциклопедій, у яких є нагальна потреба.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Науково-теоретичні праці

1. Андріянова О. Я. Військово – морська термінологія української мови: етапи формування та семантика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01. Запоріжжя, 2011. 21 с.
2. Базикіна Н.Ю., Огурецька Н.П. Історія та сучасні проблеми української термінології. URL : http://www.rusnauka.com/1_NIO_2014/ Philologia/8_154948.doc.htm
3. Барнич І.І. Поняття «фахова мова» і «термінологія» в німецькій і українській мовах Науковий журнал ЛДУ БЖД «Львівський філологічний часопис»: зб. наук. праць. № 3. 2018. С. 9 –14.
4. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад: навч. посіб. Л.П. Білозерська, Н.В. Возненко, С.В. Радецька. Вінниця: Нова кн., 2010. 263 с.
5. Вакуленко М.О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз: [монографія]. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 361 с.
6. Головин Б.Н. Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. М. : Высшая школа, 1987. 103 с.
7. Гринёв С.В. Введение в терминологию. М.: Московский лицей, 1993. 309 с.
8. Д’яков А. С. Кияк Т.Р. Куделько З.Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К. : Вид. дім “КМ Academia”, 2000. 218 с.
9. Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания. М.: Наука, 1977. 246 с.
10. Даниленко В.П. Современные проблемы русской терминологии. М. : Наука, 1986. 236 с.

11. Зарицький М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства. К. : ІВЦ Вид-во “Політехніка”; ТОВ фірма “Періодика”, 2004. 128 с.

12. Казакова Т.А. Практические основы перевода. English – Russian. Санкт-Петербург: «Издательство Союз», 2000. 320 с.

13. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця, Нова книга, 2002. С. 315-407.

14. Казарина С.Г. Типологические исследования в терминоведении. Филологические науки. 2008. №12. С. 66 – 73.

15. Кияк Т.Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова): Підручник для студ. вищ. навч. закл. Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.

16. Кияк Т.Р. Фахові мови та проблеми термінознавства. Нова філологія: зб. наук. праць. Запоріжжя : ЗНУ, 2007. № 27. С. 203–208.

17. Клёстер А.М. Структурный анализ исконных терминов немецкой терминологии инженерной психологии Вестник Томского государственного университета, 2011. № 347. С. 15-19.

18. Комиссаров В.Н. Теория перевода: Лингв, аспекты. М.: Высш. шк.: 1990. 270 с.

19. Корнодудова Н. Походження, склад і функціонування морської термінології в українській літературній мові Мовознавчий вісник. 2010. Вип. 10. С. 280-284.

20. Лейчик В. М. Термин и его определение Терминоведение и терминография в индоевропейских языках. Владивосток : ДВО АН СССР, 1987. С. 135–144.

21. Мойсеєнко С.М. Особливості англійської комп’ютерної термінології Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні технології у контексті іншомовної підготовки фахівця» Полтава: ПолтНТУ, 2014. URL : http://www.kamts1.kpi.ua/ru/node/1045.

22. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови: Підручник для ін-тів і фак. інозем. мов. Харків: Основа, 1993. 256 с.

23. Павлюк І. Б. Фахова мова фітнесу (на матеріалі англомовних лексикографічних джерел та спеціальних текстів) : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». Івано-Франківськ, 2016. 245 с.

24. Панько Т., Кочан І., Мацюк Г. Українське термінознавство: Підручник. Львів: Світ, 1994. 216 с.

25. Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. наук. праць V Міжнар. наук. конф., 24-25 квіт. 2015 р., Одеса / відп. ред. М.І. Михайлуца. Одеса : ОНУ, 2015. 442 с.

26. Полупанова Н.В. Вербальне відображення понять морської справи як особливість національного мислення. 2002. № 32. С. 107-109.

27. Проблеми лінгвістичної семантики: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (23 листопада 2017 р.). Рівне : РДГУ, 2017. 162 с. (С. 74-78)

28. Раєвська Н.М. Лексикологія англійської мови. Вид. 4-е, випр. і доп. Київ: Вища школа, 1979. 301 с.

29. Свідинська В. Особливості перекладу німецької термінології: курс. роб. Херсон, 2016. 29 с.

30. Симоненко Л. О. Українська термінологія кінця XX ст. Українська термінологія і сучасність: Матеріали II Всеукр. наук. конф К.: Вид-во Інституту української мови НАН України, 1997. С. 10

31. Скороходько Е.Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу). К. : Наукова думка, 2006. 99 с.

32. Сучасна українська літературна мова: Підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.

33. Татаринов В.А. Исторические и теоретические основания терминоведения как отрасли языкознания [Текст] : дис. д-ра филол. наук. М., 1996. 403 с.

34. Шевчук С.В. Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням. К.: Алерта, 2011. 696 с.

35. Шелов С.Д. Определение терминов и понятийная структура терминологии. СПб. : Изд-во СПб. гос. ун-та, 1998. 234 с.

36. Drozd L. Seibicke W. Deutsche Fach- und Wissenschaftssprache Bestandsaufnahme –Theorie – Geschichte. Wiesbaden, 1973. 207 S.

37. Fluck H-R. Fachsprachen : Einführung und Bibliographie / Hans-Rüdiger Fluck. Tübingen : Groos, 1996. 359 S.

38. Hoffmann L. Fachwissen und Fachkommunikation. Zur Dialektik von Systematik und Linearität in den Fachsprachen. In Bungarten, Frachsprachentheorie. Band 2 Tostedt: Attikon. 1993. S. 595–617.

39. Schmidt W. Charakter und gesellschaftliche Bedeutung der Fachsprache. Leipzig, 1971. 125 S.

Довідкова література

40. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. К.; Ірпінь: 2001. 1440 с.

41. Виноградов В.А. Словосложение. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В.Н. Ярцева. М.: Сов. энциклопедия, 1990. 469 с.

42. Загнітко А. П. Познанська В.Д. Омельченко З.Л. Українська мова: Словник-довідник. 1998. URL : http://litmisto.org.ua/?p=2814.

43. Німецько-український словник термінів / за заг. ред. проф. С. В. Ківалова, проф. Н. В. Петлюченко; МОН України, НУ ОЮА. Одеса: [Гельветика], 2016. 576 с.

44. Савчук М. П. Німецько-український науково-технічний словник. К., 2008

45. Duden Das Fremdwörterbuch. 7. Auflage. -Mannheim, 2001. URL : http://www.duden.de/

46. DWDS (Digitales Wörterbuch der Deutschen Sprache . URL : https://www.dwds.de/

АНОТАЦІЯ

до роботи

«Термінологічне море»

Тема - «Німецька морська термінологія: номінативний та перекладацький аспекти».

Мета роботи - встановити номінативний та перекладацький аспекти морських термінів німецькою мовою та їх переклад на українську.

Завданнями дослідження є:

1) розглянути поняття «термін» та визначити його характеристики;

2) описати поняття «морська термінологія»;

3) проаналізувати аспекти перекладу морських термінів з німецької на українську.

Робота складається із вступу, двох розділів, висновків та посилань. Перший розділ є теоретичним і присвячений визначенню понять "термін", "термінологія" та "морська термінологія" у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. У другому розділі розглядаються семантичні особливості морських термінів німецькою мовою та практичність їх використання, а також аналіз перекладу морських термінів з німецької на українську. У висновках зазначається аналіз роботи та результати.

До матеріалів дослідження належать фахові тексти та словники морських термінів німецькою та українською мовами.

Теоретична значимість роботи визначається можливістю використання отриманих результатів для подальших досліджень морської термінології. Праця має і практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для розробки морської термінології.

Робота складається з 35 сторінок та 46 посилань.